

Uvodna predstavitev mednarodnih smernic za uporabo testov[#]

STAŠA BUČAR MARKIČ*

Zavod RS za zaposlovanje, Ljubljana

Povzetek: V prispevku so predstavljeni vzroki za nastanek, nastajanje in glavna struktura mednarodnih smernic za uporabo testov. Smernice so nastale v okviru projekta Mednarodne komisije za teste (ITC), ki ga je vodil Dave Bartram, in želijo biti v pomoč pri nastanku nacionalnih standardov, pomenijo pa tudi korak k usklajevanju standardov med različnimi državami. Smernice ne veljajo le za psihološko ocenjevanje, ampak tudi za druga področja (vzgojo, zaposlovanje itd). Pravzaprav se ne nanašajo samo na testiranje, ampak tudi na druge načine ocenjevanja.

Ključne besede: mednarodne smernice, testi, testiranje, kompetentnost, uporabniki testov

Introductory presentation of international guidelines for test-use

STAŠA BUČAR MARKIČ

Employment Service of Slovenia, Ljubljana, Slovenia

Abstract: The causes for origin, the development and the main structure of the International Guidelines for test-use are presented. They were developed by Dave Bartram for the International Test Commission. The Guidelines should be considered as an aid for developing specific local standards, and to ensure consistency between different countries. The Guidelines are not relevant only for psychological testing, but also for testing in other fields (education, employment etc.), as well as for other types of assessment.

Key words: international guidelines, testing, competence, test user

CC=2220

---

*Naslov / address: Staša Bučar Markič, univ. dipl. psih., Zavod RS za zaposlovanje, Glinška 12, 1000 Ljubljana, Slovenija, e-mail: stasa.bucar@ess.gov.si

[#]Prispevek je bil predstavljen na 3. kongresu psihologov Slovenije oktobra 1999 v Portorožu v simpoziju 'Problemi uporabe psiholoških testov'.

V okviru Komisije za psihodiagnostična sredstva (KPDS) smo v letu 1999 spremljali tudi delo Mednarodne komisije za teste (International Test Commission - ITC) pri razvoju mednarodnih smernic za uporabo testov. O nastajanju in usklajevanju smernic nas je sproti obveščala Dušica Boben, ki je sodelovala v delovni skupini. Smernice so potrebne in uporabne tudi v slovenskem prostoru, zato si bo KPDS prizadevala dobiti dovoljenje ITC za prevod. Formalnih ovir ni, saj je KPDS včlanjena v ITC, dobili pa smo tudi ustno dovoljenje vodje projekta profesorja Dava Bartrama, da lahko začnemo z delom. Tako smo zadnjo verzijo smernic (verzija 2000) že predstavili na 3. kongresu slovenskih psihologov v Portorožu.

Nastanek smernic

ITC je že uspešno izpeljala projekt, katerega cilj je zagotavljati enotno kakovost pri priredbi testov v različnih jezikovnih in kulturnih okoljih. Leta 1995 si je svet ITC zastavil nov cilj, in sicer pripravo *Smernic za neoporečno in etično uporabo testov*. Iz njih bodo lahko izpeljani tudi standardi za usposabljanje ter določene pristojnosti uporabnikov testov.

Obstaja več razlogov, zaradi katerih je uporaba mednarodnih smernic nujna: V državah je zakonodaja (če sploh obstaja) glede testiranja in njegovih posledic za testirane različno urejena. Nekatera nacionalna psihološka združenja imajo pravila o registraciji psihologov, druga ne; nekatera imajo mehanizme kontrole standardov za uporabo testov pri nepsihologih, druga ne. Smernice bi zato pomagale nacionalnim združenjem ali drugim profesionalnim organizacijam pri razvoju standardov, zlasti tam, kjer standardov še ni ali pa so nepopolni.

Razlike med državami so tudi v tem, kdo lahko kupuje in uporablja testne materiale. Ponekod so to le psihologi, spet drugje tisti, ki so registrirani pri formalno odobrenih nacionalnih distributerjih testov. Ponekod pa lahko uporabniki testov dobijo material bodisi od dobaviteljev v državi ali iz tujine brez kakršnih koli omejitev.

Na internetu se je pojavilo kar nekaj dobro znanih instrumentov brez vednosti avtorjev ali izdajateljev in brez zaščite testa.

Mednarodna mobilnost, povezana z iskanjem dela, je povečala zahteve po testiranju pri zaposlovanju. Testira se kandidate iz različnih držav, velikokrat se testira kandidate za naročnika v drugi državi.

V ZDA in Evropi se razvija testiranje in ocenjevanje na daljavo s pomočjo interneta za namene izobraževanja in zaposlovanja. To povzroča vrsto problemov, povezanih s standardi aplikacije in nadzorom nad procesom testiranja, vključno z varovanjem testa.

Namen in cilj

Dolgoročen namen tega projekta je priprava sklopa smernic, povezanih s pristojnostjo uporabnikov testov. Pristojnost pomeni znanje, veščine, sposobnosti in druge

osebnostne lastnosti uporabnika testov, kar je podrobno opredeljeno s praktičnimi kriteriji, ki se jih lahko preveri pri tistih, ki želijo biti uporabniki testov.

Pristojnost uporabnikov testov pokriva:

- profesionalne in etične standarde testiranja,
- pravice kandidata (testiranca) in drugih udeležencev v procesu testiranja,
- izbiro in ovrednotenje alternativnih testov,
- izvajanje testiranja, vrednotenje in interpretacijo testov,
- pisanje poročila in povratna sporočila.

Ker so smernice neposredno povezane z uporabo testov, vplivajo tudi na standarde za konstrukcijo testov, standarde za dokumentacijo (tehniške in uporabniške priročnike) in standarde za reguliranje dobave oz. dostopnosti testov in informacij o testih. Pri nastanku smernic so sodelovali strokovnjaki za psihološko in pedagoško testiranje, torej psihologi, psihometri, založniki in konstruktorji testov. Sedanji osnutek smernic je nastal kot zbir obstoječih dokumentov iz različnih držav, kot so različne smernice, kodeksi, standardi in drugi primerni dokumenti. Avtor je želel narediti logično povezano gradivo, ki bi bilo razumljivo vsem uporabnikom.

Smernice predstavljajo univerzalna ključna načela dobre uporabe testov in so mišljene kot pomoč in ne kot prisila. Z njimi bi lahko primerjali obstoječe standarde v posameznih državah ali pa bi bile v pomoč tistim državam, ki teh standardov še nimajo. Tako bi dosegli večjo mednarodno doslednost pri uporabi testov. Delo pri pripravi smernic se je začelo kot združevanje širokega spektra materialov iz različnih držav. Po analizah teh materialov so nastali zapisi nekakšnih izjav, ki so bile podlaga za mednarodno delavnico leta 1997 v Dublinu. Udeleženci delavnice so te materiale pregledali in predlagali spremembe oblike, strukture in vsebine. Tako je nastal osnutek, ki je bil poslan številnim posameznikom in organizacijam, ki so bili o njem pripravljeni razpravljati.¹ Na podlagi pripomb je nastala verzija smernic, ki je bila predstavljena tudi v Portorožu.

Sedanja struktura smernic loči tri glavne vidike pristojnosti:

- Profesionalni in etični standardi dobre prakse, ki vplivajo na način, kako se proces testiranja izvaja, in na način, kako uporabnik testov ravna z drugimi osebami, vključenimi v ta proces;
- Znanje, razumevanje in veščine, povezane s procesom testiranja: kaj mora biti uporabnik testov sposoben narediti;
- Znanje in razumevanje, potrebno za obveščanje in za podporo procesu testiranja.

Ti trije elementi se v praksi zapleteno prepletajo.

¹Bolj podroben opis nastanka smernic je podan v članku Bartram, D. (1999). Pregled evropskih in mednarodnih pobud za mednarodne standarde uporabe testov (v prevodu in priredbi D. Boben), Psihološka obzorja, 8 (4), 91-110.

Smernice se začenjajo z osnovnim namenom. Označimo ga lahko kot izjavo o osnovnem poslanstvu uporabnikov testov. Ta pomeni osnovo, iz katere so razviti standardi. Vsaka smernica opredeli en vidik pristojnosti uporabnikov testov, ki prispeva k osnovnemu namenu.

Smernice so sestavljene iz treh delov:

- glavnega namena in poslanstva,
- podrobnega opisa pristojnosti uporabnika testov pri etični uporabi testov,
- podrobnega opisa pristojnosti uporabnika testov, ki sledi dobri praksi.

Sledijo še trije dodatki, in sicer:

- priporočila za sestavo pravil o testiranju,
- navodila za oblikovanje dogovorov med osebami, ki sodelujejo v procesu testiranja,
- testiranje prikrajšanih oseb ali oseb s poškodbami.

Smernice

Namen

Ustrezno usposobljen uporabnik testov bo teste uporabljal primerno, strokovno in etično, pri čemer bo pazil na potrebe in pravice tistih, ki so vključeni v proces testiranja, na razloge oz. namen testiranja ter na širši kontekst, v katerem se testiranje uporabi. Ta cilj bo dosežen, če je uporabnik testov ustrezno usposobljen, da izpelje proces testiranja, in ima znanja ter uvid v teste in testiranje.

Okvir

Za namen teh smernic je potrebno izraza "test" in "testiranje" razumeti v širšem pomenu. Ni pomembno, ali je nek postopek označen kot "test" ali ne. Ta priporočila bodo pomembna tudi za nekatere ocenjevalne postopke, ki se ne imenujejo "test", ali za tiste, ki se tej oznaki namerno izogibajo. Zato je bolje začrtati področja, na katera se ta priporočila nanašajo, kot natančno opredeliti izraza "test" in "testiranje".

- Testi vključujejo širok razpon postopkov, ki jih uporabljamo v psihološkem in izobraževalnem ocenjevanju.
- Testi lahko vključujejo postopke za merjenje tako normalnih kot odklonskih oziroma disfunkcijskih oblik vedenja.
- Testi so postopki, ki so običajno načrtovani za uporabo v natančno nadzorovanih ali standardiziranih okoliščinah, ki vključujejo sistematične

postopke beleženja odgovorov.

- Ti postopki omogočajo mere dosežka in zaključevanje oziroma sklepanje iz vzorcev vedenja.
- Vključujejo tudi postopke, ki lahko privedejo do kvalitativne ali kvantitativne klasifikacije ali razvrščanja ljudi (npr. v smislu tipologije).

Kateri koli postopek, ki se uporablja kot "testiranje" v omenjenem smislu, moramo razumeti kot "test". V smernicah predstavljena priporočila o uporabi testov morajo veljati kot uporabna za vse postopke, ne glede na to, ali se imenujejo "psihološki testi" ali "izobraževalni test", in neodvisno od tega, ali so ustrezno podprti z dostopnimi tehničnimi informacijami. Mnogo teh priporočil se bo nanašalo tudi na druge postopke ocenjevanja, ki ne spadajo v področje testov. Lahko so relevantni za kateri koli proces ocenjevanja, ki ga uporabljamo v razmerah, ko ima ocenjevanje posameznikov resne in pomembne cilje ter namene. Če so ti cilji in nameni zlorabljeni, to pripelje do poslabšanja posameznikovega položaja ali psihološke ogroženosti (npr. pri intervjuju ob izbiri za delo, ocenjevanje ustreznosti opravljanja dela, diagnostično ocenjevanje potreb za podporo učenju).

Komu so smernice namenjene

Namenjene so uporabnikom testov v strokovni poklicni praksi, zlasti:

- kupcem in imetnikom testnih materialov;
- tistim, ki so odgovorni za izbor testov in določanje namena, za katerega se uporabljajo;
- tistim, ki testirajo, vrednotijo in interpretirajo testne rezultate;
- tistim, ki na podlagi testnih rezultatov posredujejo mnenje in nasvet drugim (npr. svetovalnim delavcem v izobraževanju, poklicnim svetovalcem, trenerjem, učiteljem);
- tistim, ki poročajo o testnih rezultatih in dajejo povratne informacije testiranim.

Smernice so pomembne tudi za druge, vključene v uporabo testov: lahko so tisti, ki razvijajo teste, ki jih dobavljajo (ali zalagajo), ki so vključeni v izobraževanje in trening testnih uporabnikov, testirani in tisti, ki so z njimi povezani (npr. starši, zakonci, partnerji). Smernice pa so pomembne tudi za poklicne organe in druge organizacije, ki jih zanima uporaba testov v psihologiji in izobraževanju, pa tudi za zakonodajna telesa in tiste, ki ustvarjajo pravila in odredbe. Smernice so namenjene predvsem uporabi v poklicni praksi. Vendar je večina vidikov korektnega ravnanja, ki jih smernice vsebujejo, pomembna tudi za tiste, ki teste uporabljajo zgolj v raziskovalne namene.

Dejavniki konteksta

Smernice so mednarodno uporabne in primerne za razvoj specifičnih lokalnih standardov. Obstajajo določeni faktorji konteksta, ki jih je treba upoštevati pri prevajanju standardov v konkretno prakso in prav na te nas smernice še posebej opozarjajo.

Znanje, razumevanje in veščine

Znanje, razumevanje in veščine so temelj vseh pristojnosti uporabnika testov. Narava njihove vsebine in stopnja podrobnosti bo najbrž precej različna ter odvisna od posamezne države, področja uporabe in od "ravni" zmožnosti, ki se zahteva za konkretno uporabo testa. Priporočila ne vsebujejo natančnih opisov teh zmožnosti. Kadar pa upoštevamo smernice za uporabo v specifičnih razmerah, morajo biti znanja, sposobnosti, veščine in druge osebnostne lastnosti pazljivo opredeljene. To pa je že stvar nacionalnih standardov, ki so izpeljani iz teh smernic.

Naštejmo glavna področja, ki jih morajo obsegati opredelitve znanj, razumevanja in veščin.

Ustrezno izkazano znanje:

- Poznavanje temeljnih psihometričnih načel in postopkov ter tehničnih zahtev, povezanih s testiranjem (npr. zanesljivost, veljavnost, standardizacija).
- Zadostno poznavanje testov in merjenja za pravo razumevanje testnih rezultatov.
- Poznavanje in razumevanje ustreznih teorij in modelov sposobnosti, strukture osebnosti in drugih psiholoških konstruktov ali psihopatologije zaradi pravilnega izbora testov in interpretacije testnih rezultatov.
- Poznavanje dostopnih testov in testnih dobaviteljev, ki zagotavljajo pripomočke za testiranje na določenem področju prakse.

Uporabno znanje in veščine:

- Znanja in veščine, povezane s specifičnimi postopki ocenjevanja, ali pripomočki, vključno z računalniško podprtimi postopki ocenjevanja.
- Specializirano znanje in veščine, ki so povezane z uporabo testov, ki jih obsega posameznikov repertoar ocenjevalnega orodja.
- Poznavanje in razumevanje konstrukta ali konstruktov, ki jih odražajo testni rezultati, kadar je to pomembno za izvajanje veljavnih zaključkov na podlagi teh rezultatov.

Smernice zajemajo:

- Splošne osebnostne veščine, povezane z nalogami, ki se kažejo v aktivnostih, kot so priprava na testiranje in njegova izvedba, poročanje in povratne

informacije. V ospredju so večšine ustne in pisne komunikacije in večšine medosebnih odnosov.

- Kontekstualna znanja in večšine, se kažejo v odločitvi, kdaj test sploh uporabiti in kako ga dopolniti z manj formalnimi komponentami ocenjevalnega postopka. Pri tem se mora uporabnik testa zavedati poklicnih, strokovnih, zakonskih in etičnih vprašanj, ki zadevajo uporabo in posledice testiranja.
- Veščine ravnanja v testni situaciji (veščine obvladovanja nalog) - mišljeno je poznavanje profesionalne etike in postopkov korektnega ravnanja, kar zadeva ravnanje s podatki, pripravo povratnih informacij, poročanje ter hranjenje testnih gradiv, poročil in podatkov. Te veščine se kažejo tudi v poznavanju posebnosti okolja, v katerem se test uporablja. Te posebnosti lahko vplivajo na rezultate testiranja, razlago testnih rezultatov ali uporabo v različne namene.
- Veščine ravnanja v nepredvidenih okoliščinah imajo tisti uporabniki testov, ki vedo, kako reševati morebitne težave, probleme in zadrege, kako odgovarjati na vprašanja in kako ravnati v situacijah, ko lahko pride do zlorabe testa ali napačne interpretacije (ali razumevanja) testnih rezultatov.

Etična uporaba testov in upoštevanje dobre prakse

Poglavje o *etični uporabi testov* govori o tem, da je treba delati profesionalno in etično, da si mora uporabnik zagotoviti pristojnost za uporabo testov, da mora prevzeti odgovornost za njihovo uporabo in da mora paziti, da se testni material hrani varno in testne rezultate obravnava zaupno. V poglavju *slediti dobri praksi* so nanizane različne značilnosti, ki odlikujejo pristojnega uporabnika testov. Gre za določene značilnosti in ravnanja, ki so se kot dobre potrdile v praksi. Poglavje vsebuje različna področja, od priprave in izbora testov, izvedbe testiranja, poštenosti pri testiranju, do analize, razlage in sporočanja rezultatov.

Dodatki

Priporočila za sestavo pravil o testiranju. Organizacija, ki uporablja tudi testiranje, mora imeti svoja pravila o testiranju, jih sistematično upoštevati in zagotoviti, da se vsak posameznik zaveda, kaj ta pravila in načela pomenijo.

Navodila za oblikovanje dogovorov med osebami, ki sodelujejo v procesu testiranja. Med uporabnikom testov in testirancem ter drugimi vpletenimi mora nujno obstajati nek dogovor, ki naj bo v skladu z zakonom, dobro prakso in splošnimi pravili, ki veljajo pri uporabi testov. Dogovor je nujen, da ne pride do nesporazumov, nepravilnosti in sporov. Ta dodatek opozarja na določila, ki naj bi jih tak dogovor vseboval.

Testiranje prikrajšanih oseb ali oseb s poškodbami. Kadar uporabniki testov testirajo osebe s posebnimi potrebami, je treba modificirati proces testiranja, včasih

tudi sam test, velikokrat pa sporočanje. Zato smernice v tem dodatku vsebujejo nekaj opornih točk, ki jih morajo uporabniki testov premisliti, preden se lotijo modifikacij.

Zaključek

Smernice so bile na evropski ravni predstavljene in sprejete na kongresu evropskih psihologov v Stocholmu v poletju 2000. Komisija za psihodiagnostična sredstva jih želi predstaviti tudi v slovenskem jeziku, bodisi v Psiholoških obzorjih ali samostojni publikaciji, saj smo prepričani, da nam lahko take smernice in standardi pomagajo pri reševanju problemov, ki se tudi pri nas pojavljajo pri uporabi testiranja v praksi.

Prispelo/Received: 05. 04. 2000
Sprejeto/Accepted: 27. 06. 2000